

ΣΤΕ 887/2019 [ΝΟΜΙΜΗ ΑΝΑΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ]

Περίληψη

- Η οριοθέτηση αρχαιολογικού χώρου μπορεί να περιλαμβάνει και ακίνητα στα οποία δεν έχουν μεν ανευρεθεί αρχαιότητες, λόγω, όμως, της άμεσης γειτνίασης ή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους ή, πάντως, της ιδιαίτερης σχέσης τους με τον χώρο, όπου ανευρέθηκαν οι αρχαιότητες, κρίνεται ότι πρέπει, για την προστασία ή ανάδειξη του όλου αρχαιολογικού χώρου, να ενταχθούν σ' αυτόν.

Στις περιπτώσεις επιφανειακής ή άλλης μορφής έρευνας για την κήρυξη ή οριοθέτηση αρχαιολογικού χώρου με απόφαση Υπουργού Πολιτισμού απαιτείται μεν, ως στοιχείο νομιμότητας της απόφασης αυτής, να έχει προηγηθεί αρχαιολογική έρευνα πεδίου, δεν απαιτείται, όμως, και η έκδοση υπουργικής απόφασης για τη διενέργεια αυτής. Στην προκειμένη περίπτωση, η προσβαλλόμενη πράξη, πέραν των ανασκαφικών εργασιών και των λοιπών στοιχείων που ανέδειξαν τα σχετικά ευρήματα κατά την αρχική οριοθέτηση των ετών 1980, 1981 και 1987, βασίσθηκε σε δεδομένα αρχαιολογικής έρευνας πεδίου, η οποία συνίστατο σε «επιφανειακή ή άλλης μορφής έρευνα», δηλαδή, κυρίως, σε επιφανειακές ενδείξεις που αξιολογήθηκαν κατά τις διενεργηθείσες από την αρμόδια Ε.Π.Κ.Α. επιτόπιες αυτοψίες, σε ανάλυση πορισμάτων βιβλιογραφίας, αλλά ακόμη και σε αναφορές του τύπου εύρεσης κινητών αρχαιοτήτων που εκτίθενται σε Μουσεία. Συνεπώς, εν όψει του είδους της έρευνας αυτής, η οποία δεν συνίστατο σε ανασκαφές αλλά σε άλλες μεθόδους για τη διακρίβωση των αρχαιολογικών ευρημάτων εντός του προς αναοριοθέτηση αρχαιολογικού χώρου, δεν ήταν απαραίτητο να προηγηθεί η έκδοση σχετικής υπουργικής απόφασης, τα δε περί του αντιθέτου προβαλλόμενα πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμα.

Από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι, κατά την ανέλεγκτη ακυρωτικώς τεχνική κρίση της Διοίκησης ο αναοριοθετηθείς με την προσβαλλόμενη αρχαιολογικός χώρος περιλαμβάνει πληθώρα μνημείων και ευρημάτων, ρητώς μάλιστα αναφερομένων, τα οποία χρονολογούνται από την 3η χιλιετία π.Χ. μέχρι και τους ελληνιστικούς, ρωμαϊκούς αλλά και μεσαιωνικούς χρόνους, η ένταξή τους δε στην οριοθέτηση, επί τη βάσει έρευνας πεδίου, με το περιεχόμενο που εκτέθηκε στην προηγούμενη σκέψη, γεωγραφικών συντεταγμένων και σχετικού διαγράμματος, επιτρέπει την προστασία και ανάδειξή τους σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα. Συνεπώς, συντρέχουν, στην προκειμένη περίπτωση, οι διαγραφόμενες στο άρθρο 12 παρ. 1 του ν. 3028/2002 προϋποθέσεις για την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης, τα δε περί του αντιθέτου προβαλλόμενα είναι απορριπτέα ως αβάσιμα.

Προβάλλεται ότι η Διοίκηση, κατά παράβαση της αρχής της ισότητας, δεν προέβη

στην κήρυξη ως αρχαιολογικού χώρου άλλης γειτονικής έκτασης, εντός της οποίας υφίσταται και λειτουργεί ξενοδοχειακή επιχείρηση, αλλά διέταξε την κατάχωση των εκεί ανευρεθέντων αρχαίων καταλοίπων. Ο λόγος αυτός είναι απορριπτός, προεχόντως, διότι η εν λόγω όμορη έκταση τελεί υπό διαφορετικές συνθήκες εν σχέσει με την αναοριοθετούμενη, οι οποίες συναρτώνται με την προσήκουσα, κατά την κρίση της αρχαιολογικής υπηρεσίας, έκταση προστασίας του αρχαιολογικού χώρου. Εν πάση δε περιπτώσει ουδόλως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου ότι η αντιμετώπιση της έκτασης, εντός της οποίας κρίθηκε απαραίτητη η κατάχωση των αρχαιοτήτων, εχώρησε με κριτήρια άλλα από τα αρχαιολογικά, δηλαδή με κριτήρια σχετιζόμενα με τα συμφέροντα της ανωτέρω ξενοδοχειακής επιχείρησης.

Πρόεδρος: Αθ. Ράντος

Εισηγητής: Αν. Σκούφαλος

ΒΑΣΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

2. Επειδή, με την αίτηση αυτή ζητείται η ακύρωση της ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Φ43/85499/20067/4393/4169/20.8.2012 απόφασης του Αναπληρωτή Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού «Έγκριση αναοριοθέτησης του αρχαιολογικού χώρου Διβαρίου Γιάλοβας, μαζί με το βραχώδη όγκο βόρεια της Σφακτηρίας και του Υψώματος “Κούκουρας”, Δήμου Πύλου Νέστορος, Π.Ε. Μεσσηνίας, Περιφέρειας Πελοποννήσου» (τεύχος Α.Α.Π.Θ. 284/11.9.2012).

3. Επειδή, η αίτηση ασκείται από τους αιτούντες με αριθμούς 1, 10, 12, 14, 17, 18, 24 και 25, κατά την σειρά αναγραφής στο δικόγραφο, δεδομένου ότι οι λοιποί αιτούντες άσκησαν κατά χωρισμό δικογράφου αυτοτελή αίτηση ακύρωσης με αριθμό κατάθεσης 3907/2016, η οποία εκδικάσθηκε την αυτή ημέρα.

4. Επειδή, κατά την συζήτηση της υπόθεσης στο ακροατήριο, ο εκ των αιτούντων Ιωάννης Νικολακόπουλος, 24^{ος} κατά την σειρά αναγραφής στο δικόγραφο, δεν παρέστη με πληρεξούσιο δικηγόρο ούτε νομιμοποίησε την δικηγόρο που υπογράφει το δικόγραφο της αίτησης με έναν από τους τρόπους που προβλέπονται στο άρθρο 27 του π.δ. 18/1989 (Α΄ 8), όπως ισχύει. Επομένως, σύμφωνα με τις εν λόγω διατάξεις, η αίτηση, ως προς τον αιτούντα αυτόν, πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη.

5. Επειδή, οι αιτούντες, οι οποίοι φέρονται, σύμφωνα με τα προσκομισθέντα προαποδεικτικώς στοιχεία, ως έχοντες εμπράγματα δικαιώματα σε ακίνητα εντός του αναοριοθετηθέντος με την προσβαλλόμενη απόφαση αρχαιολογικού χώρου, με έννομο συμφέρον ασκούν την αίτηση. Περαιτέρω, ομοδικούν παραδεκτώς εφόσον προβάλλουν κοινούς λόγους ακύρωσης ερειδόμενους στην ίδια νομική και πραγματική βάση.

6. Επειδή, η προθεσμία για την άσκηση αίτησης ακύρωσης κατά της κανονιστικής

πράξης, με την οποία ένας χώρος κηρύσσεται αρχαιολογικός, αρχίζει για μεν τους τρίτους από την δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, για δε τους αμέσως ενδιαφερομένους από την κοινοποίηση ή την γνώση (Σ.τ.Ε. 969/1998 Ολομ.). Στην προκειμένη περίπτωση δεν προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου κοινοποίηση της προσβαλλόμενης υπουργικής απόφασης στους αιτούντες, οι οποίοι, κατά τα προεκτεθέντα, επικαλούνται ιδιοκτησιακά δικαιώματα εντός του αναοριοθετηθέντος αρχαιολογικού χώρου, ή γνώση του περιεχομένου της από αυτούς σε χρόνο που θα καθιστούσε την ασκηθείσα στις 15.12.2014 αίτηση ακύρωσης εκπρόθεσμη. Συνεπώς, η αίτηση ακύρωσεως ασκείται εμπροθέσμως.

7. Επειδή, στο άρθρο 2 του ν. 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» (Α΄ 153), προβλέπεται ότι «Για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου: α) Ως πολιτιστικά αγαθά νοούνται οι μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου. β) Ως μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν υλικές μαρτυρίες και ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας και των οποίων επιβάλλεται η ειδικότερη προστασία βάσει των εξής διακρίσεων: αα) Ως αρχαία μνημεία ή αρχαία νοούνται όλα τα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στους προϊστορικούς, αρχαίους, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους και χρονολογούνται έως και το 1830, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 20. Στα αρχαία μνημεία συμπεριλαμβάνονται σπήλαια και παλαιοντολογικά κατάλοιπα για τα οποία υπάρχουν ενδείξεις ότι συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη. ββ) ... γγ) ... δδ) ... γ) Ως αρχαιολογικοί χώροι νοούνται εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς, οι οποίες περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται αρχαία μνημεία ή αποτέλεσαν ή υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν από τους αρχαιοτάτους χρόνους έως και το 1830 μνημειακά, οικιστικά ή ταφικά σύνολα. Οι αρχαιολογικοί χώροι περιλαμβάνουν και το απαραίτητο ελεύθερο περιβάλλον που επιτρέπει στα σωζόμενα μνημεία να συντίθενται σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα. ...». Στο άρθρο 12 του ίδιου νόμου ορίζεται ότι «1. Οι αρχαιολογικοί χώροι κηρύσσονται και οριοθετούνται με βάση τα δεδομένα αρχαιολογικής έρευνας πεδίου και απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου, συνοδεύεται από τοπογραφικό διάγραμμα και δημοσιεύεται μαζί με αυτό στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. 2. ... 3. Εάν δεν έχει γίνει καθορισμός ορίων νομίμως υφισταμένων οικισμών, ο οποίος είναι αναγκαίος για την εφαρμογή των άρθρων 13, 14, 16 και 17, ο Υπουργός Πολιτισμού ζητεί από το αρμόδιο για την οριοθέτηση του οικισμού όργανο, συναποστέλλοντας και σχετικό διάγραμμα, να προβεί κατ' απόλυτη προτεραιότητα στην οριοθέτησή του κατά το μέτρο που τούτο είναι αναγκαίο για την εφαρμογή των ανωτέρω άρθρων. Μέχρις ότου αυτό συντελεσθεί, με κοινή τους απόφαση, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, οι Υπουργοί Πολιτισμού και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων τον οριοθετούν προσωρινώς κατά το ανωτέρω μέτρο και ρυθμίζουν κάθε θέμα που αφορά την προστασία του μέρους του αρχαιολογικού χώρου που εμπίπτει στα προσωρινά του όρια, όπως η αναστολή

οικοδομικών εργασιών και έκδοσης οικοδομικών αδειών ή οι επιτρεπόμενες δραστηριότητες. 4. Οι διατάξεις των παραγράφων 1 έως 6 του άρθρου 10 εφαρμόζονται αναλόγως και για τους αρχαιολογικούς χώρους. Πριν από την έκδοση της απόφασης της παραγράφου 1, απαιτείται η γνώμη του καθ' ύλην αρμόδιου Υπουργού για υφιστάμενες δραστηριότητες της αρμοδιότητάς του, προκειμένου να καθορισθούν οι δυνατότητες και οι προϋποθέσεις συνέχισης της λειτουργίας τους στο πλαίσιο του άρθρου 10. ...». Εξ άλλου, στο άρθρο 13 παρ. 1 του παραπάνω νόμου προβλέπεται ότι «1. Στους αρχαιολογικούς χώρους που βρίσκονται εκτός σχεδίου ή εκτός ορίων νομίμως υφισταμένων οικισμών, η άσκηση γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας ή άλλων συναφών δραστηριοτήτων, καθώς και η οικοδομική δραστηριότητα είναι δυνατή μετά από άδεια, που χορηγείται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου. Οι όροι άσκησης γεωργίας, κτηνοτροφίας, θήρας ή άλλων συναφών δραστηριοτήτων μπορεί να τίθενται και κανονιστικά, με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού. 2. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, ... είναι δυνατόν να καθορίζεται μέσα στους χώρους της προηγούμενης παραγράφου περιοχή στην οποία απαγορεύεται παντελώς η δόμηση (Ζώνη Προστασίας Α΄). ... Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, ... είναι δυνατόν να καθορίζεται μέσα τους χώρους της παραγράφου 1, εάν είναι εκτεταμένοι, περιοχή σε μέρος ή στο σύνολο της οποίας θα ισχύουν, δυνάμει της κοινής απόφασης του επόμενου εδαφίου, ειδικές ρυθμίσεις ως προς τους όρους δόμησης ή τις χρήσεις γης ή τις επιτρεπόμενες δραστηριότητες ή και όλους τους πιο πάνω περιορισμούς (Ζώνη Προστασίας Β΄). Με κοινή απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και του κατά περίπτωση αρμόδιου Υπουργού, που εκδίδεται ύστερα από γνώμη των οικείων γνωμοδοτικών οργάνων, καθορίζονται στη συνέχεια οι ειδικοί όροι δόμησης, οι χρήσεις γης, οι επιτρεπόμενες δραστηριότητες, καθώς και η δυνατότητα και οι προϋποθέσεις συνέχισης της λειτουργίας υφιστάμενων νόμιμων δραστηριοτήτων ...» και στο άρθρο 14 παρ. 6 ότι «6. Μέσα στους αρχαιολογικούς χώρους που είναι ενεργοί οικισμοί καθορίζονται, με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση των Υπουργών Πολιτισμού και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημόσιων Έργων και του τυχόν άλλου κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού, ειδικές ρυθμίσεις όσον αφορά τους περιορισμούς της ιδιοκτησίας, τις χρήσεις γης ή κτιρίων, τους όρους δόμησης ή τις επιτρεπόμενες δραστηριότητες». Κατά το άρθρο 35 του νόμου αυτού «Ως αρχαιολογική έρευνα πεδίου νοείται η έρευνα του εδάφους, του υπεδάφους, του βυθού της θάλασσας ή του πυθμένα λιμνών ή ποταμών που έχει ως σκοπό τον εντοπισμό ή την αποκάλυψη αρχαίων μνημείων, είτε αυτή συνίσταται σε ανασκαφή, χερσαία ή ενάλια, είτε σε επιφανειακή έρευνα, είτε σε επιστημονική έρευνα που διενεργείται με γεωφυσικές ή άλλες μεθόδους», κατά το άρθρο 36 «1. Οι συστηματικές ανασκαφές διενεργούνται από την Υπηρεσία, από επιστημονικούς, ερευνητικούς ή εκπαιδευτικούς οργανισμούς της ημεδαπής με εξειδίκευση στον τομέα της αρχαιολογικής ή παλαιοντολογικής έρευνας, ή από ξένες αρχαιολογικές αποστολές ή σχολές που είναι εγκατεστημένες στην Ελλάδα. Για τη διενέργεια ανασκαφής απαιτείται απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, 2. ... 3. Προϋποθέσεις για την έκδοση της απόφασης της παραγράφου 1 είναι: α) ...» και

κατά το άρθρο 38 «1. Οι διατάξεις του άρθρου 36 εφαρμόζονται αναλόγως στις επιφανειακές ή άλλης μορφής αρχαιολογικές έρευνες, λαμβανομένου υπόψη του μη καταστροφικού χαρακτήρα τους. ...». Με τις διατάξεις αυτές εξειδικεύεται η συνταγματική επιταγή για την αυξημένη προστασία των αρχαίων μνημείων και των αρχαιολογικών χώρων, δηλαδή, μεταξύ άλλων, και εκτάσεων που περιέχουν αρχαία μνημεία καθώς και το απαραίτητο ελεύθερο περιβάλλον που επιτρέπει σε αυτά να αναδεικνύονται σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα. (Σ.τ.Ε. 590/2016, 3236/2014, 4447/2013, 3041/2011). Η οριοθέτηση του αρχαιολογικού χώρου μπορεί να περιλαμβάνει και ακίνητα στα οποία δεν έχουν μεν ανευρεθεί αρχαιότητες, λόγω, όμως, της άμεσης γειτνίασης ή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους ή, πάντως, της ιδιαίτερης σχέσης τους με τον χώρο, όπου ανευρέθηκαν οι αρχαιότητες, κρίνεται ότι πρέπει, για την προστασία ή την ανάδειξη του όλου αρχαιολογικού χώρου, να ενταχθούν σ' αυτόν (πρβλ. Σ.τ.Ε. 590/2016, 3236/2014, 4447/2013, 1464/2009, 1924/2008, 896/2005, 3285/2004).

8. Επειδή, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτουν τα εξής: Με την Α1/Φ07/29727/1193/8.7.1980 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Επιστημών (Β' 853/4.9.1980), η οποία διορθώθηκε με την Α1/Φ07/36582/1257/4.8.1981 απόφαση του ιδίου Υπουργού (Β' 691/12.11.1981), κηρύχθηκε ο κόλπος της Βοϊδοκοιλιάς και το βραχώδες βόρειο άκρο του ως αρχαιολογικός χώρος και τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Με την ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ07/36856/1641/9.10.1987 απόφαση της Υπουργού Πολιτισμού (Β' 587/4.11.1987) ο αρχαιολογικός χώρος διευρύνθηκε, συμπεριέλαβε δε την λιμνοθάλασσα του Διβαρίου, την χερσόνησο του Κορυφασίου και τα υψώματα του Προφήτη Ηλία βόρεια της Βοϊδοκοιλιάς και του Κούκουρα, σε επαφή με τον οικισμό του Πετροχωρίου. Ο αρχαιολογικός αυτός χώρος, πυρήνας του οποίου είναι η λιμνοθάλασσα του Διβαρίου, βρίσκεται σε απόσταση πέντε (5) περίπου χλμ. βόρεια της Πύλου και του χαρακτηρισμένου, με την 15794/19.12.1961 απόφαση του Υπουργού Προεδρίας της Κυβερνήσεως (Β' 35/2.2.1962), αρχαιολογικού χώρου του όρμου του Ναβαρίνου. Στην περιοχή έχουν εντοπισθεί και ερευνηθεί αρχαία μνημεία που χρονολογούνται από την 3^η χιλιετία π.Χ. μέχρι και τους ελληνοιστικούς και ρωμαϊκούς χρόνους. Περιλαμβάνονται, ειδικότερα: α) ο «Θολωτός τάφος του Θρασυμήδους», ο οποίος ανεσκάφη κατά τα έτη 1956, 1958 και 1975-1983. Από την ανασκαφή διαπιστώθηκε ότι κατά τους πρωτοελλαδικούς χρόνους υπήρχε στην ίδια θέση οικισμός. Πάνω στα οικοδομικά του κατάλοιπα κατασκευάσθηκε στην μεσοελλαδική περίοδο τύμβος. Ο τύμβος καταστράφηκε στην υστεροελλαδική φάση και στην θέση του κατασκευάσθηκε θολωτός τάφος, ο οποίος είναι σήμερα ορατός και προστατεύεται από περίφραξη ελαφρού τύπου, β) ο λόφος του Προφήτη Ηλία, σε απόσταση τριακοσίων πενήντα (350) μ. βόρεια - βορειοδυτικά του «θολωτού τάφου του Θρασυμήδους». Σύμφωνα με αναφορές επιφανειακών ερευνών που διεξήγαγαν αμερικανικές ερευνητικές αποστολές την δεκαετία του 1960 υπάρχουν μαρτυρίες προϊστορικής κατοίκησης που εκτείνεται από τα δυτικά και μέχρι την λιμνοθάλασσα του Διβαρίου στα ανατολικά και πιθανότατα προς τα νότια ενώ υπάρχουν και

ενδείξεις για την θέση πρωτοελλαδικού νεκροταφείου. Σε ολόκληρη την περιοχή γύρω από τον λόφο έχουν εντοπισθεί επιφανειακά όστρακα πρωτοελλαδικής, μεσοελλαδικής και, ίσως, νεολιθικής περιόδου και άλλα ευρήματα. Στην κορυφή του λόφου ερευνήθηκε το 1980 ταφικός πίθος της μεσοελλαδικής περιόδου, γ) η περιοχή της λιμνοθάλασσας του Διβαρίου, στο νότιο τμήμα της οποίας εντοπίστηκε και ανεσκάφη την δεκαετία του 1960 εκτεταμένο νεκροταφείο ελληνιστικών χρόνων. Κατά τους θερινούς μήνες, όταν η στάθμη της λιμνοθάλασσας υποχωρεί, διακρίνονται στον πυθμένα κατάλοιπα των ανεσκαμμένων τάφων. Για την ίδια περιοχή υπάρχουν αναφορές, μεταξύ άλλων, για λείψανα κτηρίων, αρχιτεκτονικά μέλη και επιτύμβιες στήλες που χρονολογούνται από την αρχαϊκή έως και την ρωμαϊκή εποχή. Στη βορειοδυτική όχθη της λιμνοθάλασσας, δίπλα στον δρόμο που οδηγεί προς τον οικισμό του Πετροχωρίου, εντοπίστηκε, κατά την διάρκεια άροσης, νεκροταφείο ελληνιστικών χρόνων. Κατόπιν ερευνητικών εργασιών στην περιοχή της λιμνοθάλασσας το 1962 αποκαλύφθηκαν, σε διάφορες θέσεις, όστρακα κεραμικής, κεραμίδες, λίθοι από θεμέλια οικιών και άλλα ευρήματα, δ) η χερσόνησος του Κορυφασίου, με αυξημένο αρχαιολογικό ενδιαφέρον. Εντοπίζονται στην περιοχή το μεσαιωνικό «Κάστρο του Ναβαρίνου», το οποίο ανεγέρθηκε το 1278, το γνωστό στην βιβλιογραφία ως «Σπήλαιο του Νέστορος», το τείχος της ελληνιστικής Πύλου και πλήθος άλλων ευρημάτων, μεταξύ των οποίων οχυρωματικά και οικοδομικά κατάλοιπα, λείψανα τάφων, πρωτογεωμετρικά και ρωμαϊκά όστρακα, και ε) η περιοχή του Πετροχωρίου, με διάφορα ευρήματα, στα οποία περιλαμβάνονται αγαλματίδια της ελληνιστικής περιόδου, επιτύμβιες στήλες και λείψανα κτηρίων της εποχής του χαλκού. Εξ άλλου, όσον αφορά την πραγματική κατάσταση που επικρατεί στην ευρύτερη περιοχή, παρατηρείται γύρω από το Πετροχώρι και τον παραπλήσιο παραθεριστικό οικισμό της Γιάλοβας αυξημένη οικοδομική δραστηριότητα. Σε απόσταση χιλίων τετρακοσίων (1.400) μ. περίπου βόρεια - βορειοδυτικά από το Πετροχώρι υφίσταται η Περιοχή Οργανωμένης Τουριστικής Ανάπτυξης (Π.Ο.Τ.Α.) Ρωμανού και σε απόσταση χιλίων οκτακοσίων (1.800) μ. νοτιοανατολικά του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου τελεί υπό ανάπτυξη η Π.Ο.Τ.Α. Πύλου. Πρόκειται για δύο μεγάλες τουριστικές μονάδες που πλαισιώνουν ασφυκτικά τον αρχαιολογικό χώρο και δίνουν το έναυσμα για συνεχώς αυξανόμενη οικοδομική δραστηριότητα τουριστικού χαρακτήρα στο όριο του αρχαιολογικού χώρου. Στους πρόποδες του λόφου του Προφήτη Ηλία, υπάρχουν μόνιμες εγκαταστάσεις σταυλισμού αιγοπροβάτων που προκαλούν δυσσομία, ρυπαίνουν και προσβάλλουν αισθητικά τον αρχαιολογικό χώρο. Στην λιμνοθάλασσα του Διβαρίου διαβιούν σπάνια είδη πουλιών και ζώων, στην περιοχή δε αυτή δραστηριοποιείται η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία. Ολόκληρη η περιοχή, συμπεριλαμβανομένων του όρμου της Βοϊδοκοιλιάς, των υψωμάτων του Προφήτη Ηλία και του Κούκουρα, έχει χαρακτηριστεί, κατά τα προαναφερθέντα, ως τοπίο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και είναι ενταγμένη στο Δίκτυο Natura 2000. Εν όψει των ανωτέρω στοιχείων, προτάθηκε, με το 4895/16.11.2011 έγγραφο της ΛΗ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων (Ε.Π.Κ.Α.), η αναριοθέτηση του αρχαιολογικού χώρου, επί τη βάσει

συγκεκριμένων ορίων, προκειμένου να καταστεί αποτελεσματικότερη η προστασία και ανάδειξή του. Κατά τα εκτιθέμενα στο εν λόγω έγγραφο, η αναοριοθέτηση του αρχαιολογικού χώρου κατέστη δυνατή λόγω και της ύπαρξης τοπογράφου και κατάλληλου εξοπλισμού για την παραγωγή ασφαλών γεωχωρικών δεδομένων, καταβλήθηκε δε προσπάθεια να συμπίπτουν τα προτεινόμενα όρια με τα φυσικά όρια της περιοχής, κυρίως με υδάτινα ρέματα και ακτογραμμές, καθώς και με επαρχιακούς και αγροτικούς δρόμους, σε συνδυασμό, προεχόντως, με τις θέσεις ανεύρεσης των αρχαιοτήτων. Το ζήτημα εισήχθη στο Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο (Κ.Α.Σ.), το οποίο, κατά την 9/3.4.2012 συνεδρία του, γνωμοδότησε ομόφωνα υπέρ της αναοριοθετήσεως για λόγους προστασίας των αρχαίων καταλοίπων, ιδίως του «Θολωτού τάφου του Θρασυμήδους» της εποχής του χαλκού, του νεκροταφείου της ελληνιστικής περιόδου στην λιμνοθάλασσα του Διβαρίου, του παλαιού Κάστρου του Ναβαρίνου του 13^{ου} αιώνα, του «Σπηλαίου του Νέστορος» και του τείχους της Πύλου της ελληνιστικής περιόδου στην χερσόνησο του Κορυφασίου. Επακολούθησε η έκδοση της προσβαλλόμενης ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Φ43/85499/20067/4393/4169/20.8.2012 απόφασης του Αναπληρωτή Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, με την οποία, κατ' αποδοχήν της γνωμοδότησης του Κ.Α.Σ., εγκρίθηκε, επί τη βάσει συντεταγμένων, η αναοριοθέτηση του αρχαιολογικού χώρου.

9. Επειδή, προβάλλεται ότι δεν προηγήθηκε της προσβαλλόμενης πράξης αναοριοθέτησης του αρχαιολογικού χώρου η έκδοση της προβλεπόμενης, στο άρθρο 12 παρ. 1 του ν. 3028/2002, υπουργικής απόφασης για την διενέργεια αρχαιολογικής έρευνας πεδίου και, πάντως, δεν υφίσταται, εν τοις πράγμασι, τέτοια έρευνα.

10. Επειδή, οι αρχαιολογικοί χώροι κηρύσσονται και οριοθετούνται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού κατόπιν γνωμοδότησης του Συμβουλίου, με βάση τα δεδομένα αρχαιολογικής έρευνας πεδίου, η οποία, σύμφωνα με το ανωτέρω άρθρο 35, μπορεί να συνίσταται είτε σε ανασκαφή, χερσαία ή ενάλια, είτε σε επιφανειακή έρευνα είτε σε επιστημονική έρευνα που διενεργείται με γεωφυσικές ή άλλες μεθόδους. Όταν η, απαιτούμενη για την κήρυξη αρχαιολογικού χώρου, αρχαιολογική έρευνα πεδίου, συνίσταται σε ανασκαφή (χερσαία ή ενάλια), για την διενέργεια αυτής απαιτείται η έκδοση της, κατά την παρ. 1 του άρθρου 36, απόφασης του Υπουργού Πολιτισμού (κατόπιν γνώμης του Συμβουλίου), για την έκδοση της οποίας τάσσονται συγκεκριμένες προϋποθέσεις στην παρ. 3 του εν λόγω άρθρου. Στις περιπτώσεις, όμως, που η αρχαιολογική έρευνα πεδίου, βάσει των δεδομένων της οποίας κηρύσσεται ή οριοθετείται αρχαιολογικός χώρος με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, συνίσταται σε επιφανειακές ή άλλης μορφής αρχαιολογικές έρευνες, το άρθρο 38 του ν. 3028/2002, το οποίο αναφέρεται στις έρευνες αυτές, δεν προβλέπει την έκδοση σχετικής υπουργικής απόφασης, αλλά ορίζει ότι «λαμβάνομένου υπόψη του μη καταστροφικού χαρακτήρα τους» εφαρμόζονται στις περιπτώσεις αυτές «αναλόγως» οι διατάξεις του άρθρου 36. Στις τελευταίες αυτές περιπτώσεις (επιφανειακής ή άλλης μορφής έρευνας), για την κήρυξη ή οριοθέτηση αρχαιολογικού

χώρου με απόφαση Υπουργού Πολιτισμού απαιτείται μεν, ως στοιχείο νομιμότητας της απόφασης αυτής, να έχει προηγηθεί αρχαιολογική έρευνα πεδίου, δεν απαιτείται, όμως, και η έκδοση υπουργικής απόφασης για την διενέργεια αυτής (Σ.τ.Ε 2877/2017, βλ. και Σ.τ.Ε. 154/2019). Στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου και τα εκτιθέμενα, ιδίως, στο ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΙΠΚΑ/ΤΠΚΑΧΜΑΕ/Φ8/24931/14/413/855/366/12.10.2017 έγγραφο της Διοίκησης, η προσβαλλόμενη πράξη, πέραν των ανασκαφικών εργασιών και των λοιπών στοιχείων που ανέδειξαν τα σχετικά ευρήματα κατά την αρχική οριοθέτηση των ετών 1980, 1981 και 1987, βασίσθηκε σε δεδομένα αρχαιολογικής έρευνας πεδίου, η οποία συνίστατο σε «επιφανειακή ή άλλης μορφής έρευνα», δηλαδή, κυρίως, σε επιφανειακές ενδείξεις που αξιολογήθηκαν κατά τις διενεργηθείσες από την αρμόδια Ε.Π.Κ.Α. επιτόπιες αυτοψίες, σε ανάλυση πορισμάτων βιβλιογραφίας, αλλά ακόμη και σε αναφορές του τύπου εύρεσης κινητών αρχαιοτήτων που εκτίθενται σε Μουσεία. Συνεπώς, εν όψει του είδους της έρευνας αυτής, η οποία δεν συνίστατο σε ανασκαφές αλλά σε άλλες μεθόδους για την διακρίβωση των αρχαιολογικών ευρημάτων εντός του προς αναοριοθέτηση αρχαιολογικού χώρου, δεν ήταν απαραίτητο να προηγηθεί η έκδοση σχετικής υπουργικής απόφασης, τα δε περί του αντιθέτου προβαλλόμενα πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμα.

11. Επειδή, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι, κατά την ανέλεγκτη ακυρωτικώς τεχνική κρίση της Διοίκησης, ο αναοριοθετηθείς με την προσβαλλόμενη αρχαιολογικός χώρος περιλαμβάνει πληθώρα μνημείων και ευρημάτων, ρητώς μάλιστα αναφερομένων, τα οποία χρονολογούνται από την 3^η χιλιετία π.Χ. μέχρι και τους ελληνιστικούς, ρωμαϊκούς αλλά και μεσαιωνικούς χρόνους, η ένταξή τους δε στην οριοθέτηση, επί τη βάσει έρευνας πεδίου, με το περιεχόμενο που εκτέθηκε στην προηγούμενη σκέψη, γεωγραφικών συντεταγμένων και σχετικού διαγράμματος, επιτρέπει την προστασία και ανάδειξή τους σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα. Συνεπώς, συντρέχουν, στην προκειμένη περίπτωση, οι διαγραφόμενες στο άρθρο 12 παρ. 1 του ν. 3028/2002 προϋποθέσεις για την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης, τα δε περί του αντιθέτου προβαλλόμενα είναι απορριπτέα ως αβάσιμα.

12. Επειδή, προβάλλεται ότι η προσβαλλόμενη εκδόθηκε κατά πλάνη περί τα πράγματα άλλως δεν φέρει ειδική αιτιολογία, υπό την έννοια ότι δεν αιτιολογείται η διεύρυνση των ορίων του αρχαιολογικού χώρου με την συμπερίληψη σε αυτόν εκτάσεων, ιδιοκτησίας, μεταξύ άλλων, και των αιτούντων, στις οποίες δεν έχουν ανευρεθεί αρχαιότητες. Ο λόγος αυτός πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος, δεδομένου ότι, κατά την έννοια των διατάξεων που παρατέθηκαν στην σκέψη 7, δεν απαιτείται άνευ άλλου να υπάρχουν εντός εκάστου σημείου ή τμήματος του αναοριοθετηθέντος χώρου ευρήματα, αλλά επιτρέπεται ο χαρακτηρισμός ευρύτερης περιοχής, εφόσον αυτό κρίνεται αναγκαίο για την προστασία και ανάδειξη των ήδη ευρεθεισών αρχαιοτήτων. Στην προκειμένη δε περίπτωση, η ένταξη στον αρχαιολογικό χώρο ευρύτερων συνεχόμενων εκτάσεων κατέστη επιβεβλημένη εν όψει

της εκτεταμένης διασποράς των εντοπισμένων ευρημάτων, σε συνδυασμό με την ανάγκη διασφάλισης του ελεύθερου περιβάλλοντος για την προστασία και ανάδειξη του διαχρονικού αρχαιολογικού χώρου του Διβαρίου Γιάλοβας με τα όμορα υψώματα σε ιστορική, λειτουργική και αισθητική συνέχεια. Τέλος, ο λόγος ακύρωσης, καθ' ό μέρος πλήσσει την επιστημονική κρίση της Διοίκησης ως προς την ακριβή έκταση του αναοριοθετούμενου αρχαιολογικού χώρου και τα εντός αυτού ευρήματα, πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτος.

13. Επειδή, προβάλλεται ότι κατά παράβαση του άρθρου 12 παρ. 3 του ανωτέρω νόμου, δεν οριοθετήθηκε, πριν από την έκδοση της προσβαλλομένης, ο οικισμός της Γιάλοβας ούτε ελήφθησαν υπ' όψιν κατά την έκδοσή της τα όρια του εν λόγω οικισμού καθ' οιονδήποτε τρόπο.

14. Επειδή, η διάταξη του άρθρου 12 παρ. 3 του ν. 3028/2002, κατά την ρητή της διατύπωση, δεν τάσσει ως νόμιμη προϋπόθεση οριοθέτησης ή αναοριοθέτησης αρχαιολογικού χώρου, κατά το άρθρο 12 παρ. 1 του εν λόγω νόμου, τον προηγούμενο καθορισμό ορίων νομίμως υφιστάμενων οικισμών αλλά προβλέπει, κατ' αρχήν, την τήρηση της διαδικασίας αυτής στην περίπτωση εφαρμογής των άρθρων 13, 14, 16 και 17 του ίδιου νόμου. Συνεπώς, ο προβαλλόμενος λόγος ακύρωσης, ο οποίος ερείδεται στην εσφαλμένη εκδοχή ότι ο καθορισμός ορίων οικισμών συνιστά αναγκαία κατά νόμον προϋπόθεση για την αναοριοθέτηση αρχαιολογικού χώρου, είναι απορριπτέος ως αβάσιμος. Άλλωστε, όπως έχει κριθεί (βλ. Σ.τ.Ε. 2270/2014 7μ.), η προηγούμενη οριοθέτηση οικισμών δεν είναι αναγκαία ούτε κατά το στάδιο καθορισμού ζωνών προστασίας εντός αρχαιολογικών χώρων που καταλαμβάνουν ευρύτατες περιοχές εντός ή εκτός οικισμών, κατ' εφαρμογή των άρθρων 13 και 14 του ν. 3028/2002. Οι πρόσφοροι για την προστασία των αρχαιολογικών χώρων όροι και περιορισμοί δόμησης, οι χρήσεις γης, οι επιτρεπόμενες δραστηριότητες, καθώς και η δυνατότητα και οι προϋποθέσεις συνέχισης της λειτουργίας υφιστάμενων νόμιμων δραστηριοτήτων στις περιοχές που περιλαμβάνονται εντός των ζωνών, είτε βρίσκονται εντός είτε εκτός των οικισμών, καθορίζονται μεταγενέστερα δια των προβλεπόμενων στην παρ. 2 του άρθρου 13 και στην παρ. 6 του άρθρου 14 του ν. 3028/2002 κανονιστικών πράξεων. Εάν δε στο στάδιο αυτό, για την επιλογή των πρόσφορων όρων και περιορισμών δόμησης, χρήσεων γης και άλλων περιορισμών ανακύψει ζήτημα συναρτώμενο προς τα όρια του οικισμού, θα εφαρμοστεί η διαδικασία της παρ. 3 του άρθρου 12 του ν. 3028/2003 για την οριοθέτηση του οικισμού κατά το αναγκαίο μέτρο.

15. Επειδή, προβάλλεται ότι, κατά παράβαση του άρθρου 12 παρ. 4 του ίδιου νόμου, η ΛΗ' Ε.Π.Κ.Α., με το 4984/22.11.2011 έγγραφό της, ζήτησε ενημέρωση από τις αρμόδιες υπηρεσίες μόνο ως προς την ύπαρξη δασικών εκτάσεων και δραστηριοτήτων δημοσίου χαρακτήρα (απαλλοτριώσεων, εκμισθώσεων δημοσίων γαιών) που τυχόν θα θίγονταν από την αναοριοθέτηση, ώστε να καθορισθούν,

ακολούθως, οι προϋποθέσεις συνέχισης της λειτουργίας τους, όχι δε και ως προς τις τυχόν υφιστάμενες δραστηριότητες ιδιωτικού χαρακτήρα (γεωργικές εκμεταλλεύσεις, τουριστικές επιχειρήσεις, εργαστήρια, βιοτεχνίες κ.λπ.) εντός του αναοριοθετηθέντος χώρου. Ο λόγος αυτός πρέπει να απορριφθεί προεχόντως ως ερειδόμενος σε εσφαλμένη προϋπόθεση διότι η αρμόδια Εφορεία, με το ανωτέρω 4984/22.11.2011 έγγραφο, δεν περιόρισε το αίτημά της για παροχή πληροφοριών από τις διάφορες υπηρεσίες μόνον εν σχέσει με την ύπαρξη δασικών εκτάσεων ή δραστηριοτήτων δημοσίου χαρακτήρα, όπως εσφαλμένως υπολαμβάνουν οι αιτούντες, αλλά ζήτησε ρητώς «να αναφερθούν οποιεσδήποτε άλλες παρατηρήσεις σχετικά με την προτεινόμενη οριοθέτηση», υπό την έννοια, προφανώς, της παροχής ενημέρωσης και ως προς την ύπαρξη ιδιωτικών δραστηριοτήτων που τυχόν αναπτύσσονται εντός της αναοριοθετούμενης έκτασης ή άλλων πραγματικών δεδομένων που την αφορούν.

16. Επειδή, προβάλλεται ότι η Διοίκηση, κατά παράβαση της αρχής της ισότητας, δεν προέβη στην κήρυξη ως αρχαιολογικού χώρου άλλης γειτονικής έκτασης, εντός της οποίας υφίσταται και λειτουργεί ξενοδοχειακή επιχείρηση, αλλά διέταξε, με την ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ38/34260/1692/9.4.2012 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Τουρισμού, την κατάχωση των εκεί ανευρεθέντων αρχαίων καταλοίπων. Ο λόγος αυτός είναι απορριπτέος προεχόντως, διότι η εν λόγω όμορη έκταση τελεί υπό διαφορετικές συνθήκες εν σχέσει με την αναοριοθετούμενη, οι οποίες συναρτώνται με την προσήκουσα, κατά την κρίση της αρχαιολογικής υπηρεσίας, έκταση προστασίας του αρχαιολογικού χώρου (πρβλ. Σ.τ.Ε. 590/2016, 896/2005). Εν πάση δε περιπτώσει ουδόλως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου ότι η αντιμετώπιση της έκτασης, εντός της οποίας κρίθηκε απαραίτητη η κατάχωση των αρχαιοτήτων, εχώρησε με κριτήρια άλλα από τα αρχαιολογικά, δηλαδή με κριτήρια σχετιζόμενα με τα συμφέροντα της ανωτέρω ξενοδοχειακής επιχείρησης.

17. Επειδή, μη προβαλλομένου άλλου αυτοτελούς λόγου ακύρωσης, η κρινομένη αίτηση πρέπει να απορριφθεί.